

RELIGIE CA SURSĂ A PĂCII ÎNTR-O LUME A VIOLENȚEI

Pr. Prof. univ. dr. habil. Constantin Claudiu COTAN

Universitatea „Ovidius” din Constanța, România

claudyu_cotan@yahoo.com

ABSTRACT: Religion as a source of peace in a world of violence.

Religion is considered in the Western world as a cause of violence. The wars of the last century, but also in recent years, support this idea. To these we can add Muslim terrorism, but also the violence of radical religious groups. Religious institutional structures have been involved in supporting political structures. Politics has used religion for its own interests. In turn, religion has used politics as a support for its mission. Religion has been a cause of violence, but also a supporter of social harmony. Our study presents religion as a factor of balance in society by fulfilling its mission of promoting peace and compassion.

Keywords: *religion, violence, peace, dialogue, terrorism, politics.*

Introducere

Ideea că religia provoacă violență este unul dintre cele mai răspândite mituri din cultura occidentală. Există ideea că religia este un factor care contribuie la multe dintre conflictele care au marcat istoria. Cercetările din acest domeniu par să confirme legătura dintre religie și violență. În unele religii antice sunt bine cunoscute sacrificiile de sânge care se aduceau pentru împlinirea anumitor ritualuri. În numele religiei au fost declanșate războaiele sfinte, cruciadele și persecuțiile. Religiiile au fost implicate în răspândirea imperialismului european. Bisericile – agențiile religioase au legitimat opresiunea săracilor și a femeilor¹. Nu de puține ori Bisericiile au răspândit ideea că structurile politice și economice opresive provin dintr-o voință divină: „Astfel, religia a fost implicată în menținerea structurilor sociale de violență încă din primele înregistrări istorice”².

1 Scott Appleby, *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence, and Reconciliation*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2000, p. 2.

2 Leo D. Lefebvre, *Revelation, the Religions, and Violence*, Maryknoll, NY: Orbis, 2000, p. 14.

La începutul secolului al XXI-lea, dar și în deceniile secolului trecut vedem o disponibilitate a clerului de a binecuvânta războiul, fenomen care devine o mărturie a violenței propovăduite de religie³. La acestea putem adăuga terorismul fundamentalistilor musulmani și a altor grupuri religioase radicale, care argumentează ideea că religia este o cauză a violenței.

Cu toate acestea, ceea ce se înțelege prin „religie” nu este deloc clar. Odată ce începem să ne întrebăm ce înțelegem prin religie argumentele religie-violență, nu mai sunt foarte clare. O serie de ideologii, practici și instituții precum marxismul, capitalismul, naționalismul, americanismul, statul-națiune, liberalismul, secularismul, fundamentalismul și așa mai departe, ni se prezintă ca sprijinind violența în anumite condiții.

Dihotomia religios-secular sancționează condamnarea anumitor tipuri de violență și trece cu vederea alte tipuri de violență. Argumentul conform căruia religia provoacă violență sancționează o dihotomie între formele de cultură non-occidentale, în special musulmane, care - neavând încă învățat să privatizeze chestiunile de credință sunt absolutiste și iraționale și cultura occidentală, pe de altă parte, care este rațională. Această dihotomie poate fi folosită pentru a legitima utilizarea violenței împotriva celor cu care este imposibil să raționăm în termenii noștri. Pe scurt, violența formelor de cultură non-occidentale este fanatică și necontrolată, iar violența culturii occidentale este controlată, rezonabilă și, adesea, din păcate, necesară pentru a stăpâni violența culturilor non-occidentale.

În analiza cercetătorilor apare concluzia că religia provoacă violență pentru că este (1) absolutistă, (2) divizivă, și (3) insuficient de rațională. Majoritatea cercetătorilor tind să prezinte unul dintre cele trei argumente⁴. Există multe studii care examinează cazuri particulare de violență în contexte culturale specifice, exemplu elocvent fiind cel al musulmanilor radicali din Orientul Mijlociu sau al creștinilor americani de extremă dreapta⁵. Există o mulțime de lucrări empirice și teoretice cu privire la violența anumitor grupuri de creștini, hinduși și musulmani și

3 Martin E. Marty, Jonathan Moore, *Politics, Religion, and the Common Good*, San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2000, p. 28.

4 William T.avanaugh, *The Myth of Religious Violence: Secular Ideology and the Roots of Modern Conflict*, New York: Oxford University Press, 2009; Hector Avalos, *Fighting Words: The Origins of Religious Violence*, Amherst, NY: Prometheus, 2005.

5 Vezi Jack Nelson-Pallmeyer, *Is Religion Killing Us? Violence in the Bible and the Quran*, Harrisburg, PA: Trinity Press International, 2003.

nu există niciun motiv pentru a scuti credințele și practicile acestora de factorii cauzali care produc violență. De exemplu, nu există nicio îndoială că, în anumite circumstanțe, anumite interpretări ale islamului sau ale creștinismului contribuie la violență.

Atentatele din 11 septembrie 2001, din SUA, au arătat amploarea la care poate ajunge violența religioasă. Problematika religioasă era oarecum marginală în spectrul atenției publice din Europa și SUA, care erau preocupate mai mult de tranziția de la comunism la democrație. Atentatele teroriste au reactualizat o realitate - existența terorismului religios, a terorii săvârșită în numele lui Dumnezeu. Terorismul are un caracter transnațional, caracteristic epocii actuale, afectând întreaga lume, atât cea occidentală, cât și cea non-occidentală. Numeroasele atacuri teroriste din Europa și SUA au determinat Occidentul să asocieze violența religioasă cu islamul, ceea ce duce la un „război împotriva terorismului” care pare să fie îndreptat împotriva lumii islamice. Asocierea islamului cu terorismul a creat în lumea musulmană convingerea că războiul condus de americani este un război împotriva islamului⁶.

Renașterea religioasă în epoca modernă a dat o reputație proastă religiei în părțile mai seculare ale lumii, în special în lumea occidentală. Reparitia religiei nu se limitează la islam, ci poate fi observată în toate tradițiile religioase majore. După o perioadă în care religia a fost considerată ca parte a domeniului privat, prin activiștii religioși, lideri teocratici, religia a devenit element central al vieții publice. Astfel se poziționează *mișcărilor fundamentaliste religioase* de astăzi. Aceste mișcări fundamentaliste au un caracter moderne în cadrul unor tradiții istorice, care încearcă să revitalizeze vechile tradiții prin infuzarea cu un nou ethos. Astfel de mișcări pot fi întâlnite în toate religiile majore din lume. În creștinism vedem mișcările neoprotestante care au câștigat popularitate. Cei care recurg la violență justifică acțiunile lor prin paradigma că în vremuri speciale trebuie aplicate măsuri excepționale. Acest mod de a gândi produce o alianță neobișnuită între religie și politică, deturnând elementul religios spre ideologie.

Atacurile teroriste din ultimele decenii, atrocitățile Statului Islamic, dar și intervențiile americane din Afganistan și Irak, au adâncit prăpastiei

6 John L. Esposito, *Unholy War: Terror in the name of Islam*, New York: Oxford University Press, 2002, p. viii. https://books.google.ro/books?id=fK4XuyOJvccC&pg=PR3&hl=ro&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false.

dintre civilizații, dintre lumea creștină occidentală și cea arabo-musulmană, adică dintre două mari tradiții religioase. În politica Occidentului, după aceste evenimente, religia este văzută ca fiind o cauză principală a violenței din lumea modernă. În această ecuație este introdus și creștinismul⁷.

Prezentarea conflictelor în termeni religioși devin o piedică în calea reconcilierii. Frica de „celălalt” exagerată propagă ideea eliminării sale fizice⁸. Manipularea sentimentelor naționale în termeni etnici sau religioși este un fenomen prezent în toată lumea. Poate că unele dintre cele mai mari tragedii apar atunci când elitele politice exacerbează sentimentele religioase din interese proprii. Această practică are urmări nocive în societăți contribuind la tensiuni între diferite grupuri sociale. Evocarea constantă a unui trecut istoric, de cele mai multe ori imaginar, joacă un rol negativ în relațiile dintre musulmani și nemusulmani. Exemplu îl găsim în cruciade care deși au avut loc cu secole în urmă, fac parte din memoria istorică a musulmanilor cu importante consecințe asupra relațiilor dintre musulmani și creștini până în prezent. Putem recurge la exemplul conflictul interminabil dintre Israel și Palestina. Depășirea acestor amintiri este una dintre sarcinile care provoacă astăzi diferitele tradiții religioase⁹.

Apariția unor grupuri de interese care îmbrățișează violența i-a determinat mulți observatori să vadă o legătură directă între religie și violență. Este deja o obișnuință să se considere religia ca fiind o sursă de conflict mai degrabă decât o resursă pentru pace. Se consideră deci necesară reducerea influenței religiei în societate. De aceea, mulți consideră religia ca fiind o chestiune privată, care nu are ce căuta în spațiul public. Într-un asemenea tablou, politica devine singura autoritate care reglementează relațiilor oamenilor cu statul, precum și relațiile dintre state.

Separarea dintre religie și stat a fost timp de secole o caracteristică a democrațiilor occidentale. Această separație a fost introdusă și în alte părți

7 Gerrie ter Haar, „Religion: Source of Conflict or Resource for Peace?”, în *Bridge or Barrier Religion, Violence and Visions for Peace*, Gerrie ter Haar and James J. Busuttill (eds.), London, Brill, 2005, p. 5.

8 Gerrie ter Haar, *Rats, Cockroaches and People Like Us: Views of humanity and human rights*, The Hague: Institute of Social Studies, 2000, pp. 17-18. <https://repub.eur.nl/pub/30880/InauguralAddress2000Apr13terHaar.pdf>

9 See Jan van Butselaar, „The promise of the kingdom and the reality of sin: Christian religion, conflict, and visions for peace”, în *Bridge or Barrier Religion, Violence and Visions for Peace*, pp. 147-150. https://doi.org/10.1163/9789047405733_008.

ale lumii, mai ales acolo unde a fost prezentă o politică de colonizare dusă de Europa și America de Nord. Schimbările din anii 1990 au dezlănțuit și puteri care fuseseră anterior reprimare și vedem aici conflictul dintre Rusia și Ucraina¹⁰.

Mulți sociologi occidentali nu au văzut cu ochi buni faptul că religia își recâștigă un rol public. Religia a devenit în gândirea acestora o armă mortală în luptele politice. Exemple elocvente sunt Nigeria și India, unde sunt conflictele violente între hinduși și musulmani sau la Irlanda de Nord, cu conflictul său sângeros dintre protestanți și catolici. În Siria, Statul Islamic terorist nu a ucis și maltratat doar creștini, ci și musulmani moderați. Violența politică este în aceste cazuri legitimată religios. Totuși, religia și politica se află întotdeauna într-o relație neplăcută, deoarece sunt puteri concurente. În majoritatea societăților, religia a jucat în istorie un rol în guvernare. Cercetătorii occidentali care comentează implicarea religiei în conflicte par adesea că lucrează sub două concepții:

1. religia, prin însăși natura sa, este un obstacol în calea păcii, dovadă fiind conflictele din lumea de astăzi (religia o forță negativă).
2. religia poate deveni un factor pozitiv într-un anumit conflict, fiind folosită conform naturii sale esențiale care este una bună (religia o forță pozitivă).

Religia nu este nici în mod inerent pașnică, nici nu duce în mod automat sau inevitabil la conflict. Sociologic religia este o construcție umană, ceva care a apărut și a crescut în rândul comunităților umane, care servește intereselor umane. Aceste interese sunt uneori conflictuale iar religia poate deveni un instrument folosit în scopuri bune sau mai puțin bune.

Studiind religia se va vedea că poate fi folosită în detrimentul anumitor grupuri sau pentru binele comun, la fel ca orice altă forță socială. Religia a devenit pur și simplu un instrument folosit pentru mobilizarea politică, fiind exploatată în scopuri mai degrabă ideologice și politice.

10 Ksenia Luchenko, „Why the Russian Orthodox Church Supports the War in Ukraine”, in Carnegie Endowment for International Peace, 31 January 2023 [online]: <https://carnegieendowment.org/politika/88916>; Otniel Bunaciu, „Blessed Are the Peacemakers...”: A Reflection on Karl Barth’s Understanding on War and Peace from a Perspective of the Situation in Europe Today”, in *Jurnal teologic*, vol. 22, nr. 2, 2023, pp. 33-45. <https://app.box.com/s/g21wk22bjj3vx3rpm9pcnjav7j44m12a>

Religia sursă a violenței?

Tendința de a asocia religia cu conflictul este prezentă în lumea apuseană, unde vedem o separare a Bisericii de stat. Iluminismul a eliminat treptat religia din politică. Vedem totodată și o diminuare a rolul religiei în domeniul public dominat de structuri seculare. Dacă în trecut vedeam diviziuni ideologice produse între ideologiile seculare, ca de exemplu între capitalism și marxism, astăzi este mai probabil să apară disensiuni religioase precum cele dintre creștinism și islam¹¹. Schimbările ideologice au modificat profund relația dintre religie și politică, ceea ce a condus la ideea că religia este cauză a conflictelor.

Unele facțiuni creștine, susținătoare a noțiunii de război *just* nu numai că sunt în general acceptate dar cunosc și o renaștere creștină de tip neo-religios. Cunoscuta teologia creștină a eliberării, adoptată de stânga politică, este o elaborare modernă a teoriei *războiului just*. Asemănător în islam găsim conceptul de *jihad*, o idee spirituală care a venit în ajutorul justificării violenței în timpurile moderne. Ca exemplu avem gruparea Hamas care a extins noțiunea de autoapărare la apărarea demnității și mândriei musulmane. În conflict cu grupări teroriste de factura Hamas, iudaismul la rândul său cultivă ideea de război just în anumite circumstanțe, recurgând la reinterpretarea surselor istorice astfel încât să justifice violența actuală împotriva palestinienilor. De fapt, se pare că toate marile tradiții religioase, în special religiile cărții, permit utilizarea violenței¹². Astfel a apărut termenul de *violență de performanță*¹³ care îmbracă caracterul teatral și dramatic al unui act extremist religios. Este vorba de declarații dramatice, teatrale menite să impresioneze publicul prin semnificația lor simbolică. Înțelegerea violenței legate de religie în termenii unui spectacol public, cu aspecte atât reale, cât și simbolice, poate fi utilă în analiza religiei ca sursă de conflict. De aceea societățile seculare legitimează utilizarea violenței în situația excepțională de război, inclusiv în „războiul antiterorist”¹⁴.

11 James Anderson, „Contextualising religious conflicts in divided cities. How do cities shape conflicts?”, în Michael Dumper (ed.), *Contested Holy Cities. The Urban Dimension of Religious Conflicts*, Routledge, London and New York, 2019, p. 47.

12 Mark Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God: The global rise of religious violence*, Berkeley: University of California Press, 2017, p. 77.

13 Mark Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God: The global rise of religious violence*, p. 126.

14 Gerrie ter Haar, „Religion: Source of Conflict or Resource for Peace?”, p. 11.

Totuși nu putem afirma că religia este mai nocivă decât orice altă ideologie. Ultimele evenimente politice ne arată că cele mai mari vărsări de sânge se datorează ideologiilor seculare și nu religiei. Războaiele din ultimii o sută de ani care au dus la genocide și masacre au fost legate de ideologii politice, în special de nazism și comunism.

Toate ideologiile sunt folosite, pentru a servi intereselor umane. Din cele mai vechi timpuri puterea politică a manipulat religia în mod abuziv în folosul său. Manipularea politică a religiei a fost evidentă mai ales în conflictele naționaliste. De aceea putem afirma că din acest punct de vedere, extremiștii religioși se aseamănă cu extremiștii ideologici. Cu toate că majoritatea religiilor sunt caracterizate de o mare diversitate de opinii și tendințe, marea majoritate a credincioșilor religioși nu sunt adepții extremismului, la fel cum majoritatea oamenilor adoptă o poziție centrală în politică.

Cu toate acestea pot apărea situații în care credincioși care adoptă o atitudine moderată pot deveni ei înșiși ținte ale coreligionarilor lor extremiști, ale căror mijloace și metode le resping. Este posibil ca moderații și extremiștii din cadrul unui anumit grup religios să aibă aceleași obiective politice, chiar dacă metodele pe care le văd folosite în atingerea lor diferă.

În analiza situațiilor de conflict trebuie să fim pe deplin conștienți de contextul socio-politic în care religia ajunge să joace un rol, chiar și un rol negativ. Cu siguranță nu atât doctrinele și practicile religioase sunt cele care intră în conflict, cât mai degrabă cei care le practică. Poate nu atât atitudinile culturale, cât forțele economice sunt cele care agravează relațiile dintre diferite comunități religioase. Ca exemplu putem lua în considerare migrația unei comunități religioase (ex. grupare islamică) către un loc dominat de o altă confesiune (ex. grupare creștină) producând un conflict economic¹⁵. Nu atât religia, cât mai ales migrația devine o problemă delicată în mediul socio-politic mondial în secolul XXI.

Cu siguranță nicio reformă politică, economică sau socială nu va împiedica de una singură conflictul religios între comunități. De aceea se vorbește de faptul că religia însăși este cea care trebuie să se schimbe. Astfel, adevărata problemă constă în modul în care este înțeleasă și practică

15 Chandra Muzaffar, „Religious conflict in Asia: Probing the causes; seeking solutions”, în *Bridge or Barrier Religion, Violence and Visions for Peace*, Gerrie ter Haar and James J. Busuttill (eds.), London, Brill, 2005, pp. 65-66. https://doi.org/10.1163/9789047405733_006.

religia. Pentru a efectua o schimbare în această privință, este necesar să extindem înțelegerea religiei și realitatea ultimă a omenirii¹⁶.

Religia ca resursă a păcii

Căutarea modernă a păcii și a drepturilor omului s-a produs atât în sfera religioasă cât și în cea seculară. *Declarația Universală a Drepturilor Omului* din 1948 este ea însăși un exemplu al modului în care ideologii diferite cât și religia pot fi valorificate pentru binele comun¹⁷.

Stabilirea unei baze legitime pentru religie ca resursă a păcii este urmărită în special prin evidențierea acelor aspecte din scripturile sfinte și tradițiile sacre care conduc la o valorizare pozitivă a religiei în viața publică: „Dacă ne uităm la religiile monoteiste - cele care se bazează pe o autoritate scrisă, cum ar fi Tora, Biblia sau Coranul și alte scrieri sacre - este evident că viziunea umană asupra lumii pe care mulți oameni se străduiesc să își bazeze acțiunile de astăzi nu existau în momentul în care aceste cărți au fost scrise. În aceste texte, utilizarea violenței este acceptată în mod obișnuit și chiar încurajată în anumite circumstanțe, în timp ce pacea și toleranța sunt de obicei limitate la un anumit cerc de oameni... Acest lucru face ca reinterpretarea tradițiilor sacre în contextul lor actual să fie o necesitate absolută în lumea modernă”¹⁸.

Este o realitate că potențialul pozitiv al religiei este de cele mai multe ori puțin utilizat. Practicarea în viața publică a dreptății și compasiunii va spori credibilitatea religiei. Rolul religiei în consolidarea păcii este în mare măsură neglijat de către actorii politici, care văd dobândirea păcii ca pe un proces tehnic. Consolidarea păcii este o sarcină care revine atât credincioșilor, cât și ateilor sau indiferenților religioși¹⁹.

Lumea de astăzi cu o mobilitate spațială și comunicațională extrem de dinamică a adus religiile în proximitate, fiecare dintre ele cu pretenția deținerii adevărului absolut. Contactul direct între religii impune

16 Chandra Muzaffar, „Religious conflict in Asia: Probing the causes; seeking solutions”, pp. 72–78.

17 Johannes Morsink, *The Universal Declaration of Human Rights: Origins, drafting and intent*, Philadelphia University of Pennsylvania Press, 1999.

18 Gerrie ter Haar, „Religion: Source of Conflict or Resource for Peace?”, în *Bridge or Barrier Religion, Violence and Visions for Peace*, Gerrie ter Haar and James J. Busuttill (eds.), London: Brill, 2005, p. 20. https://doi.org/10.1163/9789047405733_006.

19 Gerrie ter Haar, „Religion: Source of Conflict or Resource for Peace?”, p. 21.

statului realizarea unei bune relaționări între acestea în scopul evitării conflictelor. Timp de secole, religiile au operat unele împotriva altora, unele cu altele și dincolo de frontierele etnice, naționale și chiar continentale. Acestea au fost profund împletite cu puterile conducătoare-politice în perioadele de dominație ale acestora²⁰. De aceea, legătura dintre națiuni, religie și violență a caracterizat secolul al XIX-lea și a culminat cu războaiele din secolul al XX-lea. Aceste pericole nu au fost eliminate ci întărite de teroarea unui posibil război nuclear.

Contactul dintre diferitele credințe religioase și întrepătrunderea lor reciprocă sfârșesc prin a submina fundamentele credinței lor. Creștinul e convins că Scriptura e revelată de Dumnezeu. Musulmanul crede și el că Allah a revelat Coranul. Și vorbim despre două religii, radical diferite în ciuda unor intenții de a le apropia²¹.

Extinderea la nivel mondial a fundamentalismelor religioase divergente dezvănuie confruntări și provocări acerbe care utilizează limbajul discriminatoriu. În acest duel religios, câștigătorii sunt religiile puternice, conservatoare și rigorige. Oferta unei religii riguroase se bucură, în general, de un succes mai mare decât cele convenționale. În Statele Unite, vechile biserici protestante se numără printre perdanți. Câștigătorii sunt furnizori conservatori neclintiți ai dreptei religioase. O situație analoagă se regăsește în mai multe societăți din America Latină, unde convertirea la grupuri și secte charismatice privează Biserica Romano-Catolică de mulți membri. Marele succes al unor secte se explică probabil cel mai bine prin faptul că religiile de tip dur au multe de oferit.

Mesajul de mântuire a adus omenirii cele mai mari speranțe. În acest mesaj se promite mântuirea celor din comunitate și pierzania pentru cei din afară. Persecuția religioasă ne amintește de modul în care crucea a fost folosită timp de secole pentru a stârni și legitima persecutarea ereticilor prin Inchiziție. Biserica Romano-Catolică atunci când tratează cu alți creștini de alte confesiuni, este mai preocupată de susținerea propriilor pretenții absolutiste de adevăr decât de cerința de a promova pacea așa cum cere Mântuitorul pe Muntele fericirilor.

20 Ulrich Beck, *A God of One's Own. Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, Polity Press, 2010, p. 164.

21 Olivier Roy, *Globalised Islam: The Search for a New Ummah*, London, C. Hurst, 2004, p. 55.

Toleranța religioasă față de religie poate fi observată nu doar în relațiile cu ceilalți etnici, ci și mai ales în dualismului credință-necredință. Această versiune a toleranței religioase ar putea fi rezumată în formula: convertirea este bună, activitatea misionară este rea. Vedem un conflict între credincioși, dar și un alt conflict, la fel de acerb, între credincioși și seculari. Chestiunea toleranței cosmopolite implică întrebarea suplimentară dacă aceștia se vor tolera între ei²².

Totuși, în cele mai multe cazuri în fața bătăliilor a prevalat plusvaloarea rezultată din practica cooperării. Acest lucru înseamnă că grupurile intolerante față de teologia altor religii pot totuși să colaboreze cu acestea în mod creativ pentru a-și duce la bun sfârșit propriile proiecte. Comunitățile religioase creează bazele unui colaborări care se străduiește să erodeze rigiditățile și barierele ridicate de Bisericile „publice”, susținute de stat. Deși diferențele și fricțiunile dintre religiile lumii nu sunt anulate nici la nivelul societății civile comunitare, nici la cel al societății civile globale, ele sunt transformate astfel încât pot deveni capabile de cooperare²³.

Nu putem subestima potențialul religiilor ca actori cosmopoliți, pentru că ele pot mobiliza miliarde de ființe umane dincolo de barierele de națiune și clasă și pot exercita o influență puternică asupra modului în care oamenii se văd pe ei înșiși și asupra relației lor cu lumea. Religiile reprezintă o resursă de legitimare în bătălia pentru demnitatea ființelor umane într-o civilizație care riscă să se autodistrugă. Vedem disponibilitatea religiilor lumii de a-și asuma rolul de purtători de cuvânt în problemele care afectează omenirea: schimbările climatice, situația dificilă a celor săraci și excluși și, nu în ultimul rând, demnitatea celorlalți etnici religioși. Această situație este reiterată și în războiul de astăzi din Ucraina.

Concluzii

Fenomenul globalizării a dus la dezvoltarea unor politici identitare în multe societăți, inclusiv în rândul creștinilor. Din punct de vedere istoric, oamenii din țările ortodoxe din Europa de Est și din Orientul Mijlociu, de exemplu, au trăit timp de secole în contexte multiculturale și multireligioase.

22 Ulrich Beck, *A God of One's Own. Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, p. 178.

23 Ulrich Beck, *A God of One's Own. Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, p. 198.

Experiența lor din trecut i-a învățat să-i respecte pe ceilalți. Întotdeauna și-au apărat, conservat și transmis credința copiilor lor și nu s-au temut de ceea ce era străin sau diferit. Au învățat, în general, să trăiască cu ceilalți și să se respecte reciproc. Cu toate acestea, evenimentele recente arată o schimbare de percepție, o teamă față de *străin*. Este cazul propunerilor de a ridica ziduri de protecție împotriva celor care fug de război și de moarte.

Religia este un fapt social care poate fi transformat în avantajul umanității, dacă se analizează modul în care poate fi folosit în scopuri constructive. Contemplarea laturii distructive a religiei nu necesită ca un analist să fie el însuși un credincios religios. În aceeași măsură vedem aspecte ale religiei care pot fi dezvoltate ca resursă pozitivă. Realitatea sugerează că majoritatea oamenilor din lume sunt religioși și cred într-o divinitate sau divinități, cărora le atribuie o putere efectivă asupra vieții lor. O astfel de putere se exprimă în viața credincioșilor, în mod pozitiv sau negativ. Religia devine o putere negativă atunci când este folosită pentru opresiunea și exploatarea altora și pozitivă când este folosită în scopuri constructive sau ca inspirație pentru a rezolva conflictele și a aduce pacea.

Religia este un instrument puternic în mâinile celor care o folosesc. Aceștia nu sunt neapărat doar credincioși, pot fi și politicienii, care manipulează religia în interese personale. Mulți politicieni din acele părți ale lumii în care oamenii sunt în proporție covârșitoare religioși au descoperit potențialul folosirii religiei în scopuri proprii, care adesea împiedică instaurarea păcii. Aceștia văd că atât domeniul politic, cât și cel al religiei sunt legate de putere. Religia și politica sunt categorii distincte, dar nu separate, în discuția despre violență și pacea în lume. Ele pot lucra pentru binele oamenilor, dar pot intra în coliziune prin violență și terorism.

Bibliografie:

- ANDERSON, James, „Contextualising religious conflicts in divided cities. How do cities shape conflicts?”, în Michael Dumper (ed.), *Contested Holy Cities. The Urban Dimension of Religious Conflicts*, Routledge, London and New York, 2019, pp. 22-43.
- APPLEBY, Scott, *The Ambivalence of the Sacred: Religion, Violence, and Reconciliation*, Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2000.
- AVALOS, Hector, *Fighting Words: The Origins of Religious Violence*, Amherst, NY: Prometheus, 2005.

- ✦ BUNACIU, Otniel, „Blessed Are the Peacemakers...”: A Reflection on Karl Barth’s Understanding on War and Peace from a Perspective of the Situation in Europe Today”, in *Jurnal teologic*, vol. 22, nr. 2, 2023, pp. 33-45. <https://app.box.com/s/g21wk22bjj3vx3rpm9pcnjav7j44m12a>
- ✦ BUTSELAAR, van Jan, „The promise of the kingdom and the reality of sin: Christian religion, conflict, and visions for peace”, în *Bridge or Barrier Religion, Violence and Visions for Peace*, p.121-152. https://doi.org/10.1163/9789047405733_008.
- ✦ CAVANAUGH T. William, *The Myth of Religious Violence: Secular Ideology and the Roots of Modern Conflict*, New York: Oxford University Press, 2009.
- ✦ ESPOSITO, L. John, *Unholy War: Terror in the name of Islam*, New York: Oxford University Press, 2002. https://books.google.ro/books?id=fK-4XuyOJvccC&pg=PR3&hl=ro&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false
- ✦ HAAR, ter Gerrie, „Religion: Source of Conflict or Resource for Peace?”, în *Bridge or Barrier Religion, Violence and Visions for Peace*, Gerrie ter Haar and James J. Busuttill (eds.), London, Brill, 2005, p. 3-34. https://doi.org/10.1163/9789047405733_006.
- ✦ HAAR, ter Gerrie, *Rats, Cockroaches and People Like Us: Views of humanity and human rights*, The Hague: Institute of Social Studies, 2000. <https://repub.eur.nl/pub/30880/InauguralAddress2000Apr13terHaar.pdf>
- ✦ JUERGENSMEYER, Mark, *Terror in the Mind of God: The global rise of religious violence*, Berkeley: University of California Press, 2017.
- ✦ LEFEBURE D. Leo, *Revelation, the Religions, and Violence*, Maryknoll, NY: Orbis, 2000.
- ✦ LUCHENKO, Ksenia, „Why the Russian Orthodox Church Supports the War in Ukraine”, in Carnegie Endowment for International Peace, 31 January 2023 [online]: <https://carnegieendowment.org/politika/88916>.
- ✦ MARTY E. Martin, with Jonathan Moore, *Politics, Religion, and the Common Good*, San Francisco, CA: Jossey-Bass, 2000.
- ✦ MORSINK, Johannes, *The Universal Declaration of Human Rights: Origins, drafting and intent*, Philadelphia University of Pennsylvania Press, 1999.
- ✦ MUZAFFAR, Chandra, „Religious conflict in Asia: Probing the causes; seeking solutions”, în *Bridge or Barrier Religion, Violence and Visions for*

Peace, Gerrie ter Haar and James J. Busuttil (eds.), London, Brill, 2005, pp. 57-79. https://doi.org/10.1163/9789047405733_006.

- ✦ NELSON-PALLMEYER, Jack, *Is Religion Killing Us? Violence in the Bible and the Quran*, Harrisburg, PA: Trinity Press International, 2003.
- ✦ OLIVIER, Roy, *Globalised Islam: The Search for a New Ummah*, London, C. Hurst, 2004.
- ✦ ULRICH, Beck, *A God of One's Own. Religion's Capacity for Peace and Potential for Violence*, Polity Press, 2010.